

Lukemisto

ŠIÄMERKIT

Šelkietä/aurinkoista

Puolipilvistä

Melko pilvistä

Pilvistä

Pilvistä

Vihmapilvijä

Vihmapilvijä

Pilvisyyš vaihtelou
ta vihapilvijä

Vesišajetta

Pilvisyyš vaihtelou ta ajoittain
(šilloin tällöin, šilloin toičči)
šatau vettä

Lujua vesišajetta, vihmua

Pilvisyyš vaihtelou, vain vettä
voit šatau ajoittain *(šilloin
tällöin, šilloin toičči) lujašti

Lumipilvijä, lumišajetta

Pilvisyyš vaihtelou ta lumipilvijä

Šakieta lumišajetta

Pilvisyyš vaihtelou, vain lunta
voit välillä šatua lujašti

Räntäšajetta

Pilvisyyš vaihtelou ta ajoittain
(šilloin tällöin, šilloin toičči)
šatau räntyä

Ukkosenpilvijä

Pilvisyyš vaihtelou ta
ukkosenpilvijä

Tihkušajetta

Šumuo, tumantuo

Šuunnaltah vaihtelovua tuulta

Ilmavirtauš (läňšituulta)

Lämmin ilmavirtauš
(läňšituulta)

Kylmä ilmavirtauš
(läňšituulta)

ŠIÄŠANAŠTO

Šiä noušou; lämpiey; jähtyy; muuttuu; vaihtelou.

Šiä on märkä; kylmä; vilu; šelkie; vihmasa; tuulini; lauhie; koštie; viilie; šuvi(šiä); lämmin (šuoja); kaunis; paha; hyvä; ilkie; mahotoin.

Päiväni, päivä paistau; puahtau; laškou; noušou; rušottau; koittau; lämmittäy; polttau.

Kuu, kuutoma (kasakan päivä), **rieška** paistau; šyntyy; kuumottau; kašvau; kuluu; valottau. Täyši kuu. Kulu kuu. Kulun kuun kanta. Kašvaja kuu. Uuši kuu. Kuu on kulullah.

Ukkoni jyräjäy (jyrätä); käypi maih, lyöy, pieröy (kalat, lihat). Tulta isköy (iskie).

Tuuli tuulou; ulvou; noušou; lauhtuu; laivenou; tyyntyy; vakautuu; puahtau; viheltäy; vinkuu; muuttuu. Vihurilla ottau.

Tuuli on šuuri; kylmä; lämmin; vaštatuuli; myötätuuli; vihakka; navakka; vieno; vihani; muankuataja (myrškysä). Tuulou niin, jotta kävyt kankahalla hyppiy.

Šatau (šatua) vettä, lunta, räntyä, ruahta (ruah-rakehet).

Vihmuu (vihmuo); čipertelöy (hienoseh vihmuu). Vihmuu, kuin korvošta kuatau.

Vihma (šaje) on ankara; heittelömätöin, pitkäaikani.

Lumi. Lunta tupruttau (tupruttua); tupruou (tupruta); šatau; panou. Lunta tulou, mi muah mahtuu. Tulou lunta kuin turkin hiemašta.

Tuisku. Tuiskuou (tuiskuta).

Purku. Purkuou (puruta).

Pakkani paukkau; kiristyy; lauhtuu; purou; n'äpistäy.

Halla panou pellot. Halla pani vil'lat.

Muavuntahini (koko taivaš on šajepilvien peitošša). Taivaš on männyt muavuntahiseh, piisuau tuaš vihmuu.

Šumu = tumanto laškeutuu; noušou. Šakie tumanto.

Räntä (märkä lumi). Räntyä šatau.

Ruah. Ruahta šatau; čapuuttelou. Rakehet voijah ollah kanan munanki šuurusie.

Pilvi noušou; kulkou. Vihma (šaje)pilvi; lumipilvi; ukkoispilvi; pilven hattara. Taivahalla ei ole niyhtä pilvenhattarua.

Tuulispiä (nenä). **Tuulenkopra**.

Viti (pöläjäy).

Revontulet paletah.

Hapla

1. kuiva, tuulini šia. Näin haplalla kun šuattanou tulen meččäh, niin čuutot tulou.

2. luokošia (aurinkoini, tuulini) šia, konša luoko kuivau hyvin.

Kašše Mua tarviččou kaššetta. Kešällä kii-rehettih kaštien aikana niittämäh, huomenekšella aikaseh. paremmin viikateh leikkai, kun oli kašše. Nyt on kašše, ei šua haravoija. Vihma lienöy, kun ei kašše lähe heinäštä.

Parettua Parettau vihmuo (šaje lujenou).

Muatio Taivahašta: männä kokonah pilveh.

Hyyhmä Lumi- t. jiašohjo. Hyyhmyä on kuin äijälti i ollou.

Kohva Hyyhmä, lumi- t. jiašohjo. Kevyällä jää muštuu, mänöy hutrakši, kohva on jo valun poikeš.

Uhku Jiällä nouššehen vejen aiheuttama hyyhmä; lumi-, jiašohjo; uhku. Oli tarttun reki uhkuh oikein kun oli vesi järvellä ta, lunta pakšuh.

Puahe

1. Puahe, kuumuuš. Päivän puahe. Kyllä on puahe. Elä päivän puahtiešša issu.

2. Tuulen puahe, šuuri tuuli.

Šošlä Vetini lumi, jiašohjo; hyyhmä.

Halla Näköšällä on nälkävuosi, kun on halla heinämpiäššä. Še oli niin hallan kohta še Niskala šilloin vielä. Pellot panou halla. Alavilla mailla halla on varattava.

Paukkupakkani Šuuri, paukkuja pakkani.

Šieš Kirkaš šia.

Mimmoni on šia?

Kuuma, lämmin, kylmä, vilu, vihmassa, šatieni, lumisa, tuulisa = tuulini, pilvisä, hämärä, viilie, tyyni, lauhie (ei pakkani), pakkaisšia, pouta, šumusa, paha, hyvä, ei ole hiävini, kirkaš, aurinkoini, šelkie, räntäsä.

Luokopäivä (aurinkoini, tuulini) päivä, konša luoko kuivau hyvin. Luokošia. Äkie.

LUONNON ILMIJÖT ŠIÄN EINUŠŠUKŠEŠŠÄ

Linnut einušetah

Elukoissa ta lintuloissa monien šukupolvjen aikana on kehittyn kyky reagoija šian muutokših. Hyvä šia on mukava šekä elukoilla, jotta lintuloillaki. Paha šia olipa še ukkosen šia, vihma taikka paukkaja pakkani vaikeuttau hiän ruuvvan šuantua. Nykyjäh on tietuo noin 600 lintu- ta elukkalajista, kumpaset einušetah šiatä.

Merimiehet jo ammusista ajoista on šuatettu arvata šian muutokset lokkijen käytökšeštä. Još lokki keiluu veješšä, ni še merkiččöy hyvän šian jatkumista. A kun še karjehen ta killehen kera kävellöy pitin rantakivijä ta hiekkarantua ni vuota myrškyö.

Još pikkulinnut lennelläh, kisatah ta šyyväh, ni lähituntina ei tule šajetta, vaikka taivas ollou pilvilöissä.

Šuorietta meččäh. Päiväni paistau ta lämmittäy. Šinisellä taivahalla puriehitah valkieta pilvenhattarat, meččäštä kuuluu niin tuttava:

Kuk-kuu! kuk-kuu! Voitta olla huoletta. Paha šia ei tule häiriččömäh. Käjen kukunta aina tietäy hyvä ta lämmintä šiatä.

Kuhankeittäjäki šuattau einuštua šiatä. Kaunehella šiallä še heliešti viheltäy. Pahan šian ieššä še n'aukuu, kuin riäkätty kišša. Näin še varottau muitaki pahan šian tulošta.

Kirkkahina kešpäivinä loitoš kuuluu kaunis peiposen laulu. Vain kun ollou tulošša paha šia, ni šilloin peiponi istuu oksalla iänettäh taikka iäntäy näin:

R'um...pink, r'um...pink.

Kun varikset istuuvvuttaneh levähtämäh piät eri šuuntih, tulou tyyni päivä. Vain kun isuttaneh piät yhteh šuuntah ta vielä lähellä puun runkuo, ni on šyytä vuottua tuulista šiatä.

Merimiehet on primietitty, jotta merikotka šamoin tietäy šian muutokšen. Vuorokautta ennein myrškyn alkuo še karjuu oikein lujašti ta pitähti.

Kun muuttolinnut tullah ennen tavallista tuloaikuah, še tietäy aikaista ta lämmintä kevättä. Kun linnut luajittaneh pešieh puijen aurinkoisella puolella, ni lupeissa on kylmä kešä. Tietomiehet on pitälti tutkittu tätä ihmellistä lintujen kykyö ta tultih šemmoseh päätökšeh, jotta lintujen onši ontot luut ollahki ilman painehen muutokšen einuštajat.

- Ei yksi piäckyni kešyä luaji. *Vuokkiniemi*
- Halla hanhen šiiven alla, talvi jouččenen takana. *Vuokkiniemi*
- Kun šie kuulet kuren iänen, elä mäne järven jjiällä. *Vuokkiniemi*
- Käki tuou šuven šanoman, piäckyni – päivän lämpimän. *Uhtuo*
- Piäckyset ylähänä lennelläh pouviksi.
- Kuikka kun kakattau ilmašša lentyäissä, še on pouviksi, a kun vesillä, še on vihmakši.
- Tikka takou šeinih pahoiksi ilmoiksi.
- Kun tikka takou halkopinošša – šiä muuttuu.
- Lokit muašša issutah viluloiksi.
- Kun tijani pihalla lentelöy, ni pakkaista lupuau.
- Ei ole kešä kären kieleššä, kešä on kuren kukkarošša.
- Kuu kiurušta kešäh, puoli kuuta peipposešta, väistärikistä vähäni, piäckyseštä ei ni päivyä.
- Kuikka tulou jäitä potkimah, piäckyset tullah kuikan šiiven alla.
- Varikset vihmoiksi pruakutah.
- Käki kun lienöy aijan šeipähissä kukkun, niin ei šilloin hyvä vil’l’avuotta tullun.
- Kun käki hyvin alahana kukkuu kevyällä, niin še on pahoiksi vuosiksi, hallavuosi tulou.

Elukat einuššetah

- Šiäkšet tukullah lennelläh – lienöy hyvä šiä. *Tunkuo*
- Pahan šiän iellä lampahat kisatah, tuulen iellä puškeuvutah.
- Koira piehtaroiččou tuisukukši.
- Kun lypšyäissä maito vuahtena košajau – vuota vihmua.
- Šika kaivau pahnua muah pahakši šiäkši.
- Kun kišša lattiella venyy pitin pivuuttah, šiä lämpiey.

- Koira piehtaroiččou viluloiksi.
- Kišša lämpimäh ajautuu viluloiksi.
- Uuvvella kuulla pitäy lampahat keritä, paremmin villa kašvau.
- Šanottih, jotta kun Joutokeina (1.4.) šuau kukko n'okallah räyštähästä, ni šilloin juou Jyrkinä (6.5.) härkä poriešta turvallah.

Ihmini einuštou

- Još kylän naiset šuahah vain poikie ta lehmät härkävasikkoja, niin šota tulou. (*Yrjö Aittavuara*)
- Tietäy piä, tulouko šia.
- Ei šia šiareh tartu.
- Nivelie viäntelöy, vihmua tietäy.
- Humal'niekka unissa näyttäytyy vihmoiksi.
- Uuvvenkuun piätinččänä pitäy lempie noštua, a läsijie ei šua lääkitä.
- Kalanpyyvykšet pitäy luatie kašvajän kuun aikana, šiitä niih paremmin käyväh kalat, eikä ne laho järveššä, vaikka oltais pitemmältäki.
- Kun talvella niät unissaš jauhuo, ni lumišaje tulou, vaikka olkah kuin šuuri pakkani.
- Nähä unissa särkie taikka muuta kalua on lumišateiksi.
- Viluh aikah šyntynyöllä korvat kupajau viluloksi, lämpimäh aikah – lämpimiksi.
- Kun Äijänäpiänä (še ei ole päivälläh) oli šuuri pruasniekka, šitä pruasnuitih kolminki päivin. Še oli aina pyhänäpiänä, vain ei šillä ollun vakituista päivämiäryä. Še voit olla netälie myöhempäh, tai netälie aivompah) šyöt nakrista, niin šilloin kešällä šilma ei šyyvvä šiäkšet ta kärpäset.

Luonto einuštou

Pakkani

- Pakkani paukkau šurmakšeh.
- Lumi kračajau jalan alla pakkasiksi.
- Lumi kiiltäy pakkasiksi.

Šuvi

- Šuvi šuurešta lumešta, paha ilma pakkasešta. *Uhtuo*
- Paju ruškuou šuvekši.

Tuuli

- Huomeneštuuli kun ei lauhtune, ni päivällä tuulou vielä lujemmašti.
- Kun koilini tuulou koko päivän ni tuulou ni yön, ei lauhu. Rahvaš täštä näin šanou: «Koilisella on pahannäköni akka, šentäh še ei ni mäne kotihis yökši».

Tuisku

- Revontulet tuiskuloiksi.

Vihma, šaje

- Röččasä (šatieni) šyyš tuli, kun vain pihjalanmarjua ollou puissa hyvin.
- Ukonkuari vihmoiksi.
- Piisuu tuaš vihmua, kun mäni muavuntahiseh (kokonah pilveh). (*Mari Kyyrönen*)
- Kun iltapäiväni heittäy pitkie valkeita šäteitä, niin šanotah: Kun päivä šiäriy niin šatiet tulou. (*Miikkula Huovinen*)
- Kajokšešta (läpi pilvestä) vihmuu kaiken päivän, šekeheštä (kirkkahašta taivahašta) šiloin toičči. (*Ulla Muistama*)
- Pul'ppuh vihmuu pitäkši vihmakši.
- Il'p'a (2.8.) on vesihäntä. Još Il'p'ana šatau, ni šatau šeiččemen netälie.
- Kun mätäkuun ensimmäisenä päivänä (23.7.) šatau, ni šatau koko mätäkuun.
- Kun nurmen pinnašša ei ole yökašsetta, ni vihma on lupeissa.
- Kuni tuulou šuvešta, elä vuota poutua.
- Šateiksi päivän šappi, kelilöiksi (pouviksi) kuun kehä.

Lumišaje, lumi

- Äijä lunta, hyvä vil'p'a.
- Uuši lumi vanhan viey.

Kuu

- Kuu kuluu, i šia kuluu, muuttuu.
- Mimmoni šia on kolme päivyä uuvven kuun alušta, šemmoni koko kuu.
- Šykyšyllä ei kuutomua šuanun šanuo kuutomakši, vain riešakši, kuni oli vielä vil'l'a kypšymäššä.
- Kun nähtih uuši kuu ni šanottih näin:
 - Terveh uuvvella kuulla! Kuu kulumah, mie nuoristumah. Anna Jumala rauhua ta tervehyttä.

Ukkoni

- Koški pauhuau, tulou pahat šiat. Kun Köynäš košajau, ukkosen šia tulou. *Vuokkiniemi*
- Domna Huovinen muisteli, jotta ämmö oli molin näin, kun ukkosenilma tuli:

Pyhä-Il'l'a Kormeličča,
hil'l'akkaiseh maita myöten,
verkkaseh vesie myöten,
käyvöš liinan liyhkevyönä,
pellavan pehmevyönä,
aleš lehmät lypšättele,
ylöš touvot kašvattele!

Pouta

- Kun ollou šäriņšuomušša taivaš – huomena tulou pouta. *Vuokkiniemi*
- Lienöy päiväkši pouta, kuin karjankynteh vihmu (Kun šato huomenekšella karjan laitumella lašun aikana).

Revontulet

- Revontulija eri kanšat šelvitetäh eri tapah: saamelaisien uškomukšien mukah revontulet šynnytäh konša repo hännälläh hankija huiskuttau. Karjalaiset šanottih niistä näin: kun meri ualtuou niin ne uallot vieröy šiitä šielä taivahalla. Ta šanottih jotta niistä tulou lumi-

myrsky, kun näkyy ne revontulet. (*Okahvie Mäkelä*) Jiämeren uallot antau šen kuvahaisen taivahalla, kun revontulet palau. (*Miikkula Huovinen*) Vanha rahvaš šano kun revontulet palau, jotta ne šytytäh šiitä, kun šielä hyvin loittona Jiämerellä šuuret jiälohkarehet vaššakkah tavotah. (*Vilho Jyrinoja*)

- Ta vielä šanottih, jotta niistä tulou lumimyršky, kun näkyy ne revontulet.

Šiän muutoš

- Kelie kevyäni ruško, šykyšyini lämpimiksi, talviruško pakkasiksi. *Akonlakši*
- Šyyšruško lämpimiksi, kevätluško viluloiksi. *Puatene*
- Još kahen puolén päiväštä ollah kintahat, taitau šiänmuutoš tulla. *Tunkuo*
- Kun minä vuotena ollou pakšu jiä, ni še šulau rutompah, hoikka jiä šulau pitemmäti. *Tunkuo*
- Kun ukkoni jäih jyrännöy, vaikieta vuotta lupauu. *Tunkuo*
- Iivanašta Petrunpäiväh nakris kylvetäh, vaššakšet varušetah ta lempie nošetah. *Tunkuo*
- Kešällä šiä ajau šeiččemellä heposella päivän oloh. *Tunkuo*
- Huomenešruško (”uamuruško”) lakkipaška, iltaruško lämmin ilma (=iltaruško lupasi lämmintä, huomenešruško lumišajetta). (*Mari Kyyrönen*)
- Päivän iellä šappi oli hyviksi ilmoiksi, a jälellä – pahoiksi.
- Kelie kevyäni ruško, šykyšyini lämpimiksi, talviruško pakkasiksi.
- Kun tumanto laškeutunou muah, ni vuota hyvyä šiätä, a još noušou ylähäkši, tulou vihma.

Lämmin šiä

- Kun ollou Vanha Uuši vuosi lämmin ta lunta panou, ni kešä lienöy lämmin vihmojen kera ta šientä tulou äijän. *Tunkuo*
- Vain kun koivun varpa ruškuou, lienöy lämmin. *Tunkuo*

Šiä on käkie vailla (šiä on parenomaisillah), esim. vihma on loppumaisillah. Käki kukkuu vain kaunehella, lämpimällä šiällä.

Umettošiä, umetto

- Šumuni, tihkušatieni šia.
- Umettošiätä kun pitäy, niin äijä tulou šientä.

- Havupuista kun nieklaset aivoin kevyällä kirpoi muah, ni aikani kešä tuli. Vielä šanottih, jotta še on šeiččemen netälie kešäh.
- Kun oli hyvin lämmin kešällä, ta oli kaunis ilma, niin šanottih ”Tuas Šyöttäjä kävi kylvövakkah kera!” – Vil’l’at šiiätä, niät, rupei kašvamah. (*Iro Remšu*)
- Kun meččyä myršky kuatau šikinšokin, niin nelläntenä vuotena miehet jouvutah šotah. (*Yrjö Aittavuara*)
- Vierissän kešellä još huuvveh ei pärisyn muah, oli tuulettomat ilmat, še tiesi hyvvyä villavuotta.
- Još Vierissän kešellä taivahalla on äijän kirkašta tähtie, še tietäy hyvvyä marjavuotta.
- Kelie kevyäni ruško, šykyšyini lämpimikši, talviruško pakkasiksi.
- Talvi aitat tyhjentäy. (Vaikka kešän ja šykyšyn aikana kovotah aitat täyteh elintarvista, niin pitän talven aikana aitat tyhjetäh).
- Talvi evähäh vetäy.
- Pitkä še on talven šelkä: vajuau vil’l’apuurnuset ta kumuou kalakorvoset. (Tämä šananaška hoputtelou lujašti työtä ruatamah kešällä ta hankkimah talvekši šekä vil’l’ua jotta vejen ja mečän riištua).
- Talvi tapah näyttäy.
- Ei talvi tavoittah mäne. (Näin šanotah talven pahoista ilmoista tai šuurista pakkasista).
- Harjan purut purkusimmat, harjan pakkaset pahimmat, ukon koiran ulvottau, akan lehmän ammottau, heposen varšan vaččah kylmäy, istujan koiran kattau.
- Parempi töhkä muašša, kuin taivahašša (Kun lumi, töhkä, šato talvella alaš, ei ollut šilloin kovin šuurta hätyä takatalvešta).
- Kesä keikkuon tulou, talvi šuuta viärissellen. (Kešän tulo on mielehistä, talven tulo ikävyä ja huoleššuttavua).

- Vilu vil'l'an kašvattau, lämpöni terän teköy. (Kylmä kevät ei merkiče katuo, još vain šatau, vain još šykšy, terintäaika, on kylmä, šilloin on kato ieššä).
- Kuluu päivä pilveššäki. (Vaikka elämä on ilotointa, täysi murehta ta vaštahkäymisiä, niin aika kuluu kuiteinki).
- Šanottih kun päivä paistau ta vettä vihmuu: pokon'n'iekat häitä pitäy.
- Il'pänpäivyä vaššen piätinččänä ei kynnetä eikä kylvetä.
- Il'pänpäivän jälkeh vilu kivi mereh, kuhilaš pellolla, tuli pärieh.
- Il'pänpäivän jälkeh halla ei enämpi havon takuata lähe, kašše kaijašta tilašta.
- Mimmoni šia Il'pänpäivänä, šemmoni koko šykyšy.
- Mätäkuu šateilla valau taikka pouvalla polttau. (Mätäkuukši šanotah 23.7. ta 24.8. välistä aikua. Še on kešän kuuminta aikua. Täh aikah ennen vanhah oli vaikie šuaha šäilymäh ruokatarvikkehie. Täh aikah jo alkau hapata heinän juuri ta pahoin paretah kai-kenmoiset huavat. Ušein täh välih ne pahoin parettih ta moničči alettih märkie).
- Mätäkuu tullella palau taikka vejellä valau.
- Kun koilini tuulou kakši päivyä peräkkäh, ni vuota kahen netälin vihmuu.
- Ukkoista kun jyräsi ta tulta iski, niin šanottih, jotta ukkoni vil'l'ua valmistau.
- Ukonkuari vettä juou, kun on järvie kohti šen yksi piä.
- Mitä korkiempi hanki, šitä šuurempi vil'l'a.
- Kun viti pöläjäy hanken piällä, niin osravuosi tulou.
- Kešällä tullou äijä marjua, kun talvella puut ollah huutehešsa.
- Šanotah jotta kolmen šyyšmyrškyn jälkeh tulou talvi.
- Pität tuiskukuun jiačuikot luvatah pitkyä talvie.
- Kun tuiskukuun alkupuoli ollou lämmin, ni kevät tulou aikani ta kaunis.
- Lämmin tuiskukuu tietäy kylmyä kevättä.
- Šulakuun alušša on lunta, lopušša on heinyä.
- Märän kešän ta lämpimän šykyšyn jälkeh on pitkä talvi.
- Šajekuušša koivu jo tavallisešti kerkiey lykätä lehet ta kun jianöy ihan alačči – vuota läm- mintä talvie, a kun jianöy okših lehtie, ni tulou pakkaistalvi.

Einušteluja ilmoista ta muuštaki

- Viernoi, vakava, ušottava, nat'ošnoi (luotettava) pouvan einuštaja on etona:
- Heinäaikana, kun poutua vuotettih, kyšyttih etonalta jotta: etona pötönä, näytä šarveš, tulouko huomena pouta vain vihma! (*Nasti Aittavuara*)
- Šama tapa on tuttava Vienan kaikissa kylissä:
- Šiitä tuaš šaneltih näin:
- Etona matona näytä šarveš, tulouko huomena pouta! Kun et näyttäne šarvieš, niin ta-pamma! – Niin še kun tuikkasi kakši šarvie, puikahutti tulomah. (*Okahvie Mäkelä*)
- Etonaisen matonaisen, näytä šarveš kun tullou huomena pouta. Muitein tapan, ta šuoleš lapan, kun et näyttäne. (*Mari Kyyrönen*)
- Meilä šanottih: etonaisen, vetonaisen, näytä nännis, näytä šarveš, tulouko huomena pou-ta! (*Ulla Muistama*)
- Još etona ei tahton näyttyä šarvie, niin ”puupalalla painettih. Šiih luvettih jotta: Etona matona, još et näyttäne šarvijaš, nin paikalla tapan. Ta šillä puulla paineltih. Še šiitä ojenti ne šarveh”. (*Iro Remsu*)

Kačottih hauvin makšašta

Kačottih kešän merkkijä vanhat ukot ta kalaštajat enšimmäisen pyyvvetyn kevähauvin makšaštaki. Hauvin makšašta kačottih kyllä mimmoni kešä ta šykšy tulou. Toini puoli on šiinä makšašša piäpuoli, kumpani on piäh päin makšašta. Še merkičči kevättä. Toini puoli, še häntäpuoli, merkičči kešyä ta šykyšyö. Hauvin makša on toisenluatuni, kuin muun kalan makša. Eriluatuni še on, ei kuin matikan makša. Še on pitempi ta šoikiempi. Matikan makša-han on šemmoni nel'l'iskokkani.

No šiitä jutušta paištih šillä keinoin, jotta kun kevyällä šuau enšimmäisen hauvin ta še on noin huntan (funtta, suom. naula, 425gr.) tahikka kahen painava, ni šiitä še kun šiivotah ni še makša pitäy ottua kokonaisena ta šiitä kaččuo, jotta mityš kešä tulou, jotta tulouko šatieni vain tulouko poutakešä. Još on piäpuolešša šiinä makšašša ihan šilietä, jottei muštua viivua ole ollenkana, niin še tietäy kevyäštä poutua. Još on yläpuolešša mušta viiva, niin še tietäy

šiitä vihmua kevätpuoleh. Još keškikohta on ihan šilie, niin šiloin on keškikešällä pouta. Još keškimakša tuaš on mušta, še on vihmua. Ta šiitä tuaš häntäpuolešša: još on še šilie, niin vuota šykyšyllä poutua. Vanha rahvaš on tämän primiettin ta še melkein paikkah pitäy kyllä. Vielä šanotah, jotta tulou kevyäštä kylmyä ta vihmua, kun še makša ollou halki yläpiäštä – toisinah väki šyväh on halki. Vielä rahvaš on primiettin, jotta kun yksi piä taikka makšan keškikohta ollou hoikempi, niin keškikešällä tulou vilut šiät tai vil’l’at rikkou. Šiloin šykyšyllä on lämmin. Toisinah koko makša on šilie, šiitä on kaunis kešä, pouta. Vielä šanotah, jotta kun makša on sinini, ni še tietäy vihmaista kešyä, a kun ollou še makša puhas valkie, tulou poutakesä.

Entini rahvaš piti iččieh luonnon ošana, taipu šiih ta yritti elyä šovušša luonnon voimien kera. Vain löyty šemmosieki ihmisie, kumpaset rohkauvuttih luonnon voimie pakauttelomah, liikuttamah ta truašittamah. Niin hän še šanotahki: ”Joukošša on jotaki, kanšašša on kaikkie”. Kun šatuttih šemmoset šankarit kerran šoutamah järvellä myötätuulešša ta še tuuli ei ollun heijän mieleštä riittävän voimakas, hyö ryhyttih kuččumah lisyä tuulta, ta luvettih tuulella monenmoisie loiččuja. Vaikka näitä luvettihki tuulella ta kučuttih šitä, tapahtu še kaikki kuiteinki vesien piällä. Manaukših liittyy viheltäminiki, mi oli kielletty vesien piällä, vain ne kuiteinki viheltyä kajahuteltih ta luvettih tämmösie tuulenoštošanoja:

Nouše, tuuli, tuulomahe,
Viehkuri vetelömähe,
Nyvi myötäsen nenijä,
Peipetä perintakaista!
Toisin ennen tuulet tuuli,
Toisin viehkurit veteli,
Kuušen okšat muata kuopi
Kivet rannoilla račasi!

Ta tuaš vihellettih ta vuotettih tulosta. Ta kun nämä pölätyššanat ei tepšitty, hyö yllyttih šiännyttämäh ta äršyttämäh tuulta:

Vello vettä, piekšä puita,
Kiirehä kihuripäitä,
Akkaš on pahoissa töissä
Aivan arveluttavissa.

A kun täštäki ei tullun apuo, ryhyttih ”tuulta oštamah”. Šilloin luotih takakäteh tuulta vaššen hienuo vaškirahua (lanttija) järveh, tuaš vihellettih ta täyttä keruo karjuttih:

– Vihuri čöh, vihuri čöh! Kiirehä akkaš luo, niin niät mitä še huora ruatau!

Tämmösih manaukših uškallettih ruveta tietenki vain harvat, vain löyty šemmosieki ta heijän hurjilla harraššuksilla oli jo olomašša valmehie loiččuja.

Okahvie Mäkelä Vuokkiniemeštä mainičči, jotta tuulta nošsettih muurahaisien avulla. Niitä muurahaisie kaivettih muurahaiskevošta ta kannettih järveh. Šillä keinoin šuatih liikuttua tuulen henkie ta še piäsi šiitä puhumah täyšin voimin.

Ukkosenšiätäki voit pakautella ta voit ajua (pölättyä) pois. Vičcataipalen Kuorilahešta olija Antti Kuzmin kerto šiitä, mitä oli nähny: ”Olima nuotalla, kolme akkua ta mie. Äkkie nousi kova ukkoisilma. Yksi akoista, Lohilahešta kotosin olija Muarie karehtu, oli halteissah, hyppeli veneheššä, puri hammašta, ta lujašti karju, repi tukkieh – ta ukkosenilma mäni mänöjäh.